

Miranderen kritika Iraultza Frantsesari

Joxe Azurmendi

Zer zarete zuek lehenago: abertzaleak ala demokratikak? Galdera honekin hasiko gara.

Ondorengoan Miranderi jarraituko gatzaizkio haren Iraultza Frantsesaren kritikan. Halere gaur ez naiz ibiliko haren testu eta zita bila, emango dira zitak beste nonbait, ezpada haren pentsaera berrizkatzen ahaleginduko naiz, nolabait gaurko eran haren pentsamendua birpentsatzen.

Lehenengo Miranderen arazoak gaurko egunean jarriko ditugu (I); haren pentsamendu antidemokratiko eta antikristauaren iturriak ikusiko ditugu gero (II).

I.- Abertzaletasun ez kristau, ez demokratiko baten bila

Mirandek abertzaleei, abertzaleak baino lehen eta gehiago, demokratikak izatea, leporatzen zien: onenean ere orduan demokratikak izango zirela, ez abertzaleak.

Inoiz baino hobeto gaur ulertzen da kritika horren funtsa, kasuistika teoriko hutsa baino, berriro egun-eguneko arazo praktikoa dugu eta. Orain ez diogu erantzuna bilatuko, baina, hitzaldia hasteko, itaun horrekintxe konfrontatu nahi zaituztet entzule guztiok: zer sentitzen dituzue lehenago zeuen buruok, demokratik ala abertzaleak? Inoiz libre izan nahi badu, zer uste duzue izan beharko duela Euskal Herriak biotan lehenago eta gehiago?

Betiko listoak badakit jesusean asmatuko duela ihes egiteko soluzioa: bera "abertzale demokrata" da, ez du onartzen bataren ala bestearen alternatiba.

Guk gure aldetik baina, listoaren soluziorik ez dugu onartuko. Izan ere, "hori, esango diogu, ondo dago printzipio abstraktuen mailan erantzuteko, beharbada praktikan ere balio du gero, ihardupide indibidual pertsonalaren mailan: guri orain axola zaiguna, ordea, politika orokorra da, funtsezko jarrera, momentuan momentuko arazo konkretuetan zer aldetara jo, erabakitzen jakiteko".

Arazoa orduan, horrela ikusi nahi dugu planteatuta, hauxe da, konkretukiago galdetzeko: Algerian elkarrizketan ari omen dira ETA eta Gobernu espainola. Zein da gure jarrera: nahiago genuke Gobernu espainolak ETArri (hots, errebindikapen abertzaleei) zenbait kontzesio egitea, ahalik handienak egin eta hobe, ala kontzesiorik ez deus egitea, gehienez ere presoak nola etxeratu konpontzea (oso humanitariak gara denok), eta erakunde armatua lotsagarriro umilatuta uztea? Esaterako Lehendakari Jau-nak adierazia da eta errepikatua, ETAk indargintzaz lortzea baino berak nahiago duela batere ez lortzea abertzaletasunaren zenbait xede elemental: lau probintziak bategitea, adibidez, demokratikoki ez bada, hobe omen da batere ez lortu. Autodeterminazioa ere ez omen dago planteatzerik, ETA hor dagoen artean. Bestela demokraziak kalte gaitzak eramango omen litzuke. Horixe da galderaren sentidoa.

Abertzaleak ala/eta faxistak

Baina ez genuen Ardanzaren eta Alderdi autonomisten eritzi horiek jorratzea gaurko gure lana, Mirande hobeto ulertzeko bakarrik interesatzen zitzaigun hemen auzi hori. Izan ere, nahikoa zabalduta dagoen kontua da, Mirande faxista izan omen zela

(ohitura da gure artean demokrata eta faxista kontrajartzea). Eta hori ulertu egin beharko da. Hasierako gure galderak, beraz, beste forma hori har dezake orain: faxista izatea ote da, demokrata baino lehen abertzale izatea?

Beharbada berriro planteatuta dabilkigun auzia da hori, azterketa bat ondo mereziko lukeena, baina Miranderen faxismoa ere ez da izango zuzenean gure gaia. Bestela, Nietzsche eta faxismoa, Spengler eta naziak, eta antzeko arazoak beharko genituzke harrotu. Ez dugu egingo. Halere Miranderen kritika Iraultza Frantsesari —gure gaia propio— ez da demokraziaren kritikaren parte bat baino. Eta demokraziaren kritika hori bere abertzaletasun arradikalaren ondorioa da. “Ni, zioen Mirandek, oroz lehen Euskaldun izaiki, heien [katolizismoaren eta Frantziaren] etsai naizela aldarrikatuko dut ausarki, pseudo-euskaltzaleak oro eta %50eko abertzale guztiak nardarazi behar ba ditut ere”¹. Honekin gaian barrendu gaituzue.

Frantziaren etsaia izateak, seguruenik erraz ulertzen da, zer ikusi behar duen Iraultzaren kritikarekin. Ez da Mirande ongi ulertzen, alabaina, katolizismoaren kritikak eta Iraultzarenak nola bategiten duten ulertu ez den bitartean. Are, nola kritika batbera diren katolizismoarena eta Frantziarena, demokraziarena, Iraultzarena. Horiek izango ditugu solasaldi honetako gure puntuak.

Kristautasunaren ukoa: euskal izpiritua

Biolentzia inmorala dela, ez dela, auzi guzti horiek, Mirandek ez zituen ezertarako aintzakotzat hartzen. Zergatik ez? Ez al dute merezi? Ez, ez dute merezi eta alfer-alferrikakoak dira. Milikeria juduak eta kristauak dira, demokratikoak. Baina zeinek aitortzen du oraindik politikan bere burua kristaua!

[1] Miranderen kristautasunaren kritikan orohar luzatu gabe, beronen Iraultzarekiko eta euskal politikarekiko loturaz bakarrik interesatuko gara gaur.

“Euskaldun fededun”, esaten da (tradizioa izan da, esatea). Euskaldunok geurenez demokratak omen garela ere esan izan da: munduko demokraziarik zaharrena hor nonbait.

Ez kristaua eta ez demokrata da euskalduna jatorriz, esango du Mirandek. Egin egin dute hori. Eta horixe da euskaldunaren degenerazioa.

Euskaldunak bazuen antzinadanik bere izpiritua: euskaldun-tasunaren gogo basatia, bortitza, gogorra; zalduntasunezko arima goi, handizu, bihoztoia; bizitzaren sen argi, alai, antsikabea. “Egun, aldiz, erran-delako abertzale zenbaitek, Euskaldun zahar-rak izan diren zaldun aidor, guduzaleen spiritu aristokratikoa erdeinatuz, haren lekhuari beren gisako Euskaldun berri, bakhezale, hauzo on eta puska-onen spiritu demokratikoa *à la française* eredutzat iarten deraukute”. Eliz-euskaldun demokrata, jatorrizko basa-euskaldun garbiaren lekuan.

Euskaldun zahar bere buruaren kontzientziadun burgoiaren eta abertzale moderno bere buruaz birkontzientziatu bakezalearen artean dagoena, mila urte Eliza da. Elizan esaten da egunero “bakea zuekin”. Ez da esaten “askatasuna zuekin”. Bakearen eta askatasunaren artean Elizak bakearen alde erabaki du konflikttoa. Askatasuna, Elizan, bekatutik eta grinetatik da askatasuna. Gizakiaren berezko isurien eta ganu bizien hildurari eta loturari deritzo Elizan askatasuna. Norbere buruaren sakrifizioari. Kolektiboki hartuta, herriari bagagozkio, anaitasun eta berdintasunezko izpiritu otzanari. Etsaia, ez da borrokatu eta porrokatu egin behar, maitatu egin behar da, haren alde otoitz egin behar da okerrik ez dakion gainera. “Alta, idazten du hortakoz Mirandek, politikaren alhorrean baino are kaltegarriago izan zaiku Elizaren eragina spirituaren alhorrean, geroko edozein berphizkunderen ithurri biziak urdindu zerauzkigulakotz. Euskaldun zaharren gogo basa, borthitz eta handia aphaltu, ahuldu, hobeki erran irendu zuen haren doktrinak; otso ginelarik, bildots egin gaitu”².

Demokraziaren ukoa: Frantziaren ukoa

Demokraziak (izpiritu demokratikoak) beste horrenbestetsu egiten du: gogoak maskaldu, erkindu. Izpiritu demokratikoa ez da borrokarako izpiritua. Demokrata izatea Frantziarekin josi ohi zen heinean (Francoren garaikoak dira kontuok), honela osteratzen zien Mirandek abertzale demokratai: “Frantzitarren ariora demokraziaren amets urdinekin lokhartzten den herriak zahartzen eta akhitzten ari dela emaiten du ikusterat”³.

[2] Honekin iraganak gaituzu katolizismoaren etsaigotik Frantziarenera. Frantzia, abertzaleek Francoren azpian imaginatzen zuten Frantzia hori, amets egiten zuten demokrazia alegia, ez da batere soluziorik euskaldunontzat. Hasteko, euskaldun abertzaleek, hala gogoratzen die Mirandek, gogotik lagundu zieten frantsesei alemanen aurka, eta orduan frantses demokratek atzera euskaldunei berdin laguntzeko hitza eman zuten: gero ez dira asko akordatu. Baina hori bidezkoa eta zuzena da. Norberak behar dio bere buruari begiratu. Zer espero dute oraindik abertzaleek demokrata horiengandik? Ironia ozipenez idazten du Mirandek: “Frantzia Askatasunaren Erria baita —berak aski gora aldarrikatzen duanez— Euskadi ere lagunduko zuela askabi-dean, uste izan zuten Euskaldunak... Ustea ustel biurtu dala agiri da orain. Beren itxaropen edo iduripen batzuk orraztu eta garbitu bear lituzketela abertzaleak badirudi beraz, garbitze lan orren ondotik obeto ikus dadin Euskadi gaizkatzekotan (salbatzekotan) zer egin diteken”⁴.

Frantziak euskaldunon askatasunari Espainiak bezain gutxi lagunduko dio (diktatura frankistak bezain gutxi alegia demokraziak): Izan ere, sistema politikoetako desberdintasunak gorabehera, “Frantzia eta Espainia dirala erririk zentralistenak oartzen gara”⁵. Espainiak suntsitu egin badu euskal autonomia, ez dago Frantziatik zer itxaron (demokraziatik). Abertzaleak, Francoren kontra, beren ametsekin demokrazian, apropos engainatu nahita dabilzan iluso batzuk baizik ez dira.

Horregatik, iparraldekoiei berak jartzen dien alternatiba ondo garbia da (hegoaldekoentzat berdin balio bait du, terminoak trukaturik): “Il serait bon que les Basques s’interessent à la politique décident ce qu’ils veulent être exactement: ou bien Basques avant tout, ou bien Français; et, quelle que soit leur décision, qu’ils aient le courage d’en tirer les conséquences jusqu’au bout”⁶.

Ez da bakarrik, demokraziatik zer itxaronik ez dagoela (“demokraziak” deitu Estatuak ez digutela askapen bidean lagunduko). Ongi eta osoki ulertzeko, puntu honi bi argigarri erantsi behar zaio:

Euskal izpiritua ez dela demokrata ere

[a] berez euskalduna ez dela demokrata, historian euskaldun jatorra bezala ageri zaiguna. Beraz, euskaldunek egiaz beren

identitate zaharra eta jatorra birreskuratu nahi badute mugimendu abertzalearekin, ez dute demokratak izan behar. Jatorra izatea ez beste guztia litzateke hori. Aipamentxo bakar bat ekartzeke, hona *Euskaldun gudu-zalduntza baten beharrkiaz* saioko zati hau: “Paradoxatan ari naizela dirudike, bainan Euskaldunak zinezko demokratak behin ere izan direnik uste ez dudala aitohrrdut - non ez bada azken garai huntan, atzeritikako era sozialak ekharri landerrieriak, atzeritarr ikastetxeak eta Romako Elizaren kristaudemokraziak deragieten influentza hirurkoitza dela zio”⁷. Jarraian adibide batzuk aipatzen dira historiatik bere eritzi honen sostengarri. Utzi egingo ditugu, ez luzatzeko.

Bigarren argigarria da [b], honela lehen Elizaz esandakoarekin lotzeko, demokraziak ere, guri arrotza izateaz gain⁸, euskaldunon dekadentzia eta hondamendia significatzen duela. Elizak zikiratu euskaldun otzanaren parean, demokratismoak endakaturiko hiritar langin, baketsu, mantso, gozo folklorikoa daukagu, tutulu txapeldun.

Handitasun izpiritu gabeko abertzaletasun kaskal bat

Horrela, abertzale kristau eta demokraten proiektu politiko guztia, salatzen du Mirandek, guztiz “errealista” da, hots, bulgare, zentzu utopiko, erromantikorik batere gabekoa, hau da, “panem et circenses” proiektua. Inolako gorarik ez du. Hegadarik. Anbiziorik. Dena kristauki apal eta grisa da. Sakristia kutsukoa: mus jokoa eta pilota, dantza eta folklorea ugari, hasteko. “Bañan erriaren ogia ez dago azturik, euskal politikariek agintzen baitigute, ongi guriñeztatuta gañera, biarko, gobernura eltzen direneko. Orduan ba ditukegu aurrerapen oikonomikoak, gizarteko zuzentza, bai eta erri baten zorionaren urrezko giltzak diren Auteskunde Aske ta Orokorrak..., ots, lurreko paradisu bat izango da Euskadi! Bitartean arrotzen menpean bizi gerala, Euskaldunak urrituz dijoazela, edonongo kanpotarrek hoi en lekua arturik, euskera galtzen ari dela? Ez estu: gure egoera its horrek ez dezake iraun. Alabañan leenago aske [ginen], gure askatasuna lege-kontra kendu ziguten, ergo, legez itzuli beharko digute bein: hala eskatzen du errien arteko Zuzentzak. Eta ez da dudarik munduko demokratek orok lagunduko digutela askatasunerako bidean, ongi merezi baitugu ere: ez al gera betidanik, Arri-aroan asita XXgn mendeko demokraziaren printzipioen

araura bizi izan, ez al gera inoiz konkista-gudarik egin ez duen erri bakarra, euskal-politikari legezale, zintzo horiei sinetsi bear badiegu?”⁹.

Labur-labur: demokraten demokraziak eta kristauen kristautasunak, herri hau izorratuta daukate. Edo bestera esan: kristauki jokatuz eta demokratikoki ihardunez, Euskadi ez dago askatzerik. “Adiskide maiteak, ba da ordu euskaltasun irrieginarri hori arbuaiaturik beste baliosago baten moldatzeari buruz abia gaitean. Nork ez dakus, nork ez du somatzen hori gure endaren inakin edo karikatura bat baizik ez dela, eta eredutzat aurkeztu diguten Euskaldun gorputz sendo ta biotz ezitia gure beerapenaren igali ustela dela?”¹⁰.

Borrokaren beharra

Mirandek horri buruz kontraproposatu duena, guztiok bada-kizue, borroka izan da, indargintza odolezkoa baztertu gabe noski (moralak orain biolentzia ohi deritzona), borroka beti da eta indargintza. Horregatik (“jeiki, jeiki Ûskaldünak / ehaitera juai-teko”) jende franko eskandalizatu bait da Miranderekin.

Biolentzia zilegi al den demokrazian

[3] Aurretik problema bat planteatu nahi nizueke berriro: zuzena ala zuzengabekoa iruditzen zaizue biolentzia erabiltzea demokrazian helburu politiko batzuegatik? Eta ez diogu ihespiderik utziko hemen ere tornuko listoari, “hau ez da demokraziarik” eta, eskapa ez dakigun. Badela demokrazia, suposatu nahi dugu (kasurik txarrenean aparte utzi beharra edukiko duguna, demokrazia “gurea” al den, izango da). Hemengoa, ez dakit USA, Holanda edo orain hainbeste aipatzen den Albania horretakoa, beste edonongoa bezain demokrazia ona den hipotesian, galdegiten dugu: zilegi al da demokraziaren aurka ETArena bezalako indargintza, biolentzia bat?

Zehatz dezagun hobeto galderaren zentzua. Gaur egun demokrazia justifikazio eta desjustifikazio printzipio bezala erabiltzen da: “orain demokrazia badago, esaten da, bakoitzak nola pentsatzen duen esatea eta arrazoitzea badago, beraz, biolentzia erabiltzerik ez dago” (arrazoitzea versus indarra edo biolentzia

erabiltzea). “Gehiengoak honela erabaki du”, esaten da, etab.: “biolentzia zuzengabekoa da hortaz” (inmoral eta ilegala, biak izatearen zentzuan).

Arrazoi moduok asko entzuten dira egunotan. Zuek zer deritoxue? Eta berriz ere tranparik ez dugu onartuko: “bizitza sakratua da” bezalako eskapabiderik alegia ez dugu ametituko testuinguru honetan: tesiaren zentzua sinplea da, “biolentzia erabiltzerik ez dago demokrazian” (bizitza, ordea, sakratua bada, edozein sistematan eta zirkunstantzian izango da). Eta berdin: “Datozela Parlamentura!”, eta norbaitek, “zertara joan? Instituzio horiek, Trutziosko edo Treviñoko arazotxoak ezin dituzte konpondu demokratikoki Burgosen eta Kantabriaren aurka, eta Euskadiko independentziarena konponduko dute Espainia osoaren aurka!”, osteratzen badigu erdeinuz, izan dezake munduko arrazoi guztia, baina orain arazoaren sentidoa ez dela efikaziarena, eutsiko diogu, baina estriktoki morala. Efikazia ez zaigu axola (momentu honetan ez zaigu oraindik axola, metodikoki zuzen iharduteko: bestela, politikan efikazia axola ez zaiona, ez bait da tipo moralki fin bat, memela baizik). Izan ere, egungo demokratikak bere papera ez du efikazagoa bezala jokatu nahi izaten, baina moralagoa bezala. Demokratarentzat (bere) demokrazia morala da. Haren edonolako etsaiak inmoralak dira. Paper hori jokatzen da behintzat. (Paper hori demokrazian beharrezko joko politiko maltzuraren parte bat bilakatuta egon ahal izatea bera, orain ez doakigun arazoa da). Hau da, Zesarraren emaztea onesta izatea, problema morala da. Baina jendaurrean onesta ematea, problema politikoa da. Demokraziari (politikari: ikus bedi Machiavelli arazo honetaz) ez zaio axola problema morala, itxurarena baino. Halere guk orain sentidore moralean galdetzen dugu biolentziaren zilegitasunaz.

Demokrazia ez dela beste edozein sistema baino moralagoa

Ez dut ezagutzen Miranderen testurik, egia esateko, zuzenean problema honi buruz. Uste dut, gainera, egiago esateko, posible ere apenas litzatekeela gisa horretako testu bat haren pentsaeraren logikan. Baina, orainetik harantz, Mirande ulertu nahi badugu, geure arazo eta galderetatik daukagu hasi beharra; eta, beharbada gaur eguneko kezka horiek berak hobeto ulertzeko, izan dakiguke zimiko horiek bere denboran batere sentitu gabeko Mirande bat oso lagungarria. Zuzen ulertzen badut nik

haren jarrera, “zergatik izan beharko luke biolentziak demokraziaren aurka bidegabekoago”, imajinatzen dut kontragaldegingo ligukeela berak harri-harrituta, “monarkiaren kontra, tiraniaren kontra, beste edozein sistemaren kontra baino?”

Beraz, “orain demokrazia dago, biolentziak ez dauka izateko arrazoirik”, dioen tesiari, behin-behineko lan hipotesi gisa bederen, guk, Miranderen erizkerak ustez interpretatuz, antitesi hau kontrastatuko diogu: demokraziak bere morala du, eta demokraziak egia da ez daukala moralki zilegitzat (legitimotzat) biolentzia bere kontra, baina diktaturak ere ez zeukan, monarkiak ere ez zeukan eta sekula inork ez du eduki. Biolentzia erabili, sistema guztiak egin eta egiten dute, demokraziak apenas gutxiago diktaturek edo monarkiek baino: begira, oraintxe, Ertamerikara eta Namibia/Angolara, Iran/Irakera, Afganistanera eta Eritreara. (Ahal badute, jakina: bestela ez praxirik eta ez moralik egoten da. Ezina beti da santu zuria). Sistema guztiak daukate biolentzia legitimotzat ezezik birtutezkatat edozein beste sistemaren aurka. Biolentzia *bere* kontra zilegizkatat daukan sistemarik, berriz, ez dago. Biolentzia beti “besteen kontra” bakarrik izaten da legitimoa.

Zein sentido izan lezake, orduan, biolentziari bere legitimitateaz galdetzeak? Nondik egingo litzaioke galdera? Alegia, kristautasunetik edo, printzipioz galdegin liteke, hinduismotik hobeto agian, baina hemen ez gara biolentziaren legitimitate galdera erlijioso batetaz ari, hertsiki razional eta politikoaz baino (moral-politikoaz beharbada, baina laikoaz nolana ere), zentzurik ba ote duen horrek, eta zeintzu presuposturen gainean rigoroski.

Sistema bakoitzak izaten du bere legitimazio eta deslegitimazioen araudia, biolentziaren legitimazio eta deslegitimazioena barne. Araudi honek, ordea, sistemaren barruan eta sistemarekin koherentzian, sistemarentzat berarentzat hortakoz, balio du bakarrik, eta sistema onartu dela presuposatzen du. Sistematik kanpora denek balio erlatibo bera dute, hots, ezeinek ez du ezer balio. Plastikoki esateko: zaldun demokratiko bat absurdu bat litzateke historikoki nahiz moralki. Sant Jago-ren zaldi zuri beltzik bezain gutxi dago munduan liberazio mugimendu demokratiko, baketsu eta barkakorrik (apropos parentesi artean utziko dugu orain Ghandi). “Moral” demokratikoak ez luke batere zentzurik aitonseme gizarte batean (homerikoan, adibidez): desohorezkoa eta lotsagarria izango litzateke. Eta zaldun gizarte

bateko moral-kodeak giza eskubideen aurkako krimen-kode bat irudituko luke demokrazia moderno batean.

Oso sinplea da: zertarako engainatu behar ditugu geure bu-ruak alfer-alferrik?

Demokrazia bera biolentziaren emaitza dela

Monarkiaren aurkako biolentzia, XVII. eta XVIII. mende-
tako Frantzian esaterako, legegabekoa ezezik, sakrilegoa zen sis-
tema teologiko-politiko haren kontzeptuetan. Baina sakrilegio
hori zuzena eta legezkoa bihurtuz hasi da sistema demokratikoa,
oraintxe hain zuzen berrehun urte duela. Revilla bahitu zute-
nean, horma batzuetan irakurri ahal izan genuen ez dakit zer
bakeren aldeko mugimendu ez dakit zeinen batek idatzita: “el
secuestro de Revilla no nos hace más libres”. Nik ez dakit hori
idatzi zuenak, hori egiaz neurtzeko metroa ere ba ote duen: nola
dakien historian zerk eta nola egiten gaituen alegia askeago eta
zerk ez. Badakiguna beste hauxe da: European sekula lehenago ez
bezalako gerrak eta biolentziak ezagutuz ezagutu dela demokra-
zia modernoaren jaiotza. Orduan, “el secuestro de Revilla no nos
hace más libres” idatzi duenari, demokrata baldin bada, beste
galdera hauxe gehitu behar zaio: “¿Y cómo sí nos ha hecho más
libres, según ustedes creen, cortarle su lindo cuello a la Marie
Antoinette?”. Demokrazia askatasuna baldin bada (biolentzia
horregatixe deslegitimatzeraino), horrelaxe eta ez bestela bait
dugu demokrazia hori lanean hasia: lepoak moztuz.

Beraz, sistema baten barruan egotea eta jokatzea onartu zu-
tenek horixe onartu duten besteei (demokrazian, gure kasuan),
“sistema honetan ez da zilegi biolentzia” argudiatzeak, arrazoi-
keta bezala korrektua dirudi, edukin aldetik ia hutsala badirudi
ere. Presupostu hori gabe, aldiz, “demokrazian ez da zilegi bio-
lentzia”, joko-arau demokratikoak onartu dituztenen protesta
bat edo prediku bat bihurtzen da onartzen ez dituztenei. Demo-
kraten dogma bat beharbada. Edo paranoia bat. Inondik ez arra-
zoiketa bat.

Fede moderno demokratikoa

[4] Demokraziaren eta biolentziaren arazoa, Modernitatearen eta iraultzaren arazoa da. Askotan, orain, ahaztu nahiago izaten da hori, baina Iraultza modernitatearen ekarkina da eta *vice versa*.

Zergatik errepikatu ohi da, halere, arrazoi sendo bat balitz bezala: “demokrazian ez da zilegi biolentzia”? Bietako batean izan lezake sentidorik: ala badagoela, suposatzen delako, demokrazian aski fede jendearengan; ala predikatu egin beharra dagoelako, egon dadila nahi den fede hori egon dadin. Euskadin bigarrena izango da seguruen kasua: demokrazia honetan ez da erraz egotea fedea sobera, ahalegindu beharra dago egon dadin. Hori “demokraten” aldetik.

Besterik sinestarazi nahi izaten bazaigu ere, fedea ez da indarginen pribilegioa. Demokrazian badago fede bat, fede *magiko* bat. Eta demokrazia kontzeptuaren erabilerak askotan fede magiko horri erantzuten dio: Santutegi batean edo Elizan bezala, biolentzia ez da zilegi demokrazian. Sakrilegoa da (“bizitza sakratua da”, etab.). Edo alderantziz —kasu hemen!— sakrifizioan bezala, odola beharrezkoa da salbaziorako (askatasunerako). Kasu hemen, zeren eta, Mirande ulertzeko funtsezkoa izango bait da, beste ikuspegi batetik berdin-berdinak ager litezkeela ulertzea, iraultza egin ondoko demokrata (bakezalea) eta iraultza egin nahitako demokrata (borrokalari indargina). Bat Locke duzu eta bestea Rousseau.

Ikus dezagun guzti hau berriro eta bi partetan: A eta B.

[4:A] Nola arrazoitzen zuen Mirandek indargintzaren aldeko jarrera? Hori filosofia oso bat da. Ez da izaten arrazoiketa simple bat: biolentzia honegatik eta horregatik. Miranderen kasuan, bereziki, munduaren eta historiaren filosofia oso bat dago barnean. Orain ezin gara sartu horretan. Has gaitzen, bada, biolentziaren gogoeta zein situaziotan aurkitu ohi den edozein alderditatik ere, begiratzen, gure artean, ETArekin aldeko eta aurkakoen artean. Miranderena beste kasu bat izan zen, horregatik ez da asko ulertzen.

Hasteko, biolentziaren [a] aldeko jarreraren, beti, sinesmen bat eta arrazoiketa bat egoten da; eta [b] sinesmen bat eta arrazoiketa bat egoten da haren kontrako jarreraren halaber. Hau esaten

dut, ez litzatekeelako batere inposiblea, oinarritzko sinesmenak funtsean berdinak izatea (eta moralak, hortaz), eta arrazoiketak izatea (kalkulu politikoak beraz) alde-banatakoak alderdi biotan.

Gauza garbia zera da: gauden egoeran, batek sinesten duela eta besteak ez duela sinesten gizarte “honetan”. Biolentziaren alde dagoena, alde dago, sinestuta dagoelako, egungo egoerak ez gauzatu eta ez biderik ematen duela gauzatzeko, gizarteaz berak duen kontzeptua. Biolentziaren kontrarioa kontrarioaz dago sinestuta: honentzat, edo gauzaturik daude jadanik bere helburuak, edo eta emanik daude behintzat bideak eta baldintzak haiek gauzatzeko.

Goazen lehenengo biolentziaren etsai “demokrata”rekin: sisteman sinesten duena da, gutxienez haren posibilitateetan. Zein sentido du horren biolentziaren kondenak? Sistema batek, sisteman sinets dadila, behar du (ez derrigor arrazoiketaz, edo apenas behintzat). Sistemaren barruan, biolentziaren aurka predikatzea, sisteman sinesmena predikatzea da. Zenbat ahulagoa sinesmena (dudagarriagoa legitimitatea: nolatan da demokratikoa polizia hori? Edo Fraga? etab.), gogorrago predikatu beharko da. Honek berdin balio izaten du, praxian eta terreno politikoan, biolentziaren kondena hori Eliza katolikoak egin, Gobernuak, prentsa “independentek” ala Gortearen teologoen. Eta honekin ez da esaten, kondena guztiok politikoki berdin baloratzea dagoenik, are gutxiago moralki; baina soil-soilik, kondena guztiok politikoki sistemaren alde jokatzeko dutela.

Fedeak eta arrazoiketak

Biolentziaren arazoa egungo egoeran guztiz konplikatzen duena, izaten da, ez bakarrik atzo biolentzia txalotzen (edo praktikatzen) zuten “demokrata” orain batera etortzea hura beti kondenatu izan duten “faxistekin”, ezpada ezkutuan geratzen dela [a] zein fedetatik egiten diren haren gaitz eta onerizpenak, eta [b] zein arrazoiketa moduz arrazoituko litzatekeen, demokratikoa suposatu nahi dugun fede horretatik, rasionalki, biolentzia konkretu baten on zein gaitzeritzi beharra. (“Gerra justua”ren baldintza razionalak). Biolentziari buruz kasik predikatu bakarrik egiten bait da (“biolentzia guztiak”, “edonondik datorrela”...), ez arrazoitu. Izan ere, biolentzia bati rasionalki gaitzeritzi ahal izateko posibilitatea, biolentzia hari berari beste kondizio

batzuetan onerizteko posibilitateak dago baldintzatuta, eta zehatz-mehatz honen sentido posibleak mugatzen duelarik haren sentido posible guztia, hain zuzen. Baina biolentzia "on" baten posibilitatea (zeina gabe biolentzia "gaizto"rik ez dagoen), federen baten gainean bakarrik pentsa daiteke. Hots: fedek bakarrik bihur ditzake biolentziak onak ala gaiztoak.

Alegia, federen bat niretzat kontu honetan denek dute, biolentziaren kontrakoez nahiz aldekoek. Are, fedek fidatzea, sistema edo soluzio politiko batzuen egokitasunean konfidatzea, sinestea, esanahi duen zentzuan, politikak, ekintzak, beti fedebati darraio eta fedean tinkatzen da. Kontua ez da, beraz, batzuk fededunak eta besteak ez, edo batzuk besteak baino fededunagoak izatea, baizik eta Modernian fedek berak (ez erlijiosoak bederen) arrazoimenari eta kalkuluari azpiratzea, bere oinarripen eta arrazoiketaren aproba pasatzea, esigitzen dugula. Eta razionalitate hori nolabait demokraziarekin identifikatzen dugula.

Fede bat, jarrera bi

Gauzak errazteko: biolentzia kondentatzen dutenen artean denetik ibiliko da zalantza gabe, baina eman dezagun [a] denak zinez demokratik direla; eta eman dezagun, biolentziaren aldekoak denak [b] independentistak direla. Zer gertatzen da? Independentzi eskubidea, berez, kontzeptu modernu gisa, eskubide demokratiko bat da. Alegia, demokratismoa bezalaxe independentismoa, biak arrazoi modernoaren emaitzak dira. Orain berdin zaigu zernahi gehitzen diogula independentistari: sozialista dela, komunista dela, edozerista dela. Beti izango dira razionalismo modernua deituaren kumeak, razionalismoari obligatuak.

Hau da, gizartearen eta gizadiaren antolaketa "razional(ago)" batean sinestunak dira biak. Razionalismo modernuak fede horixe bait zuen: askatasun, berdintasun eta anaitasuneko gizarte bat razionalki eraikitzeko fedea. Horixe baino ez da izan demokrazia.

Demokrazia, ordea, bitarik da: [a] printzipio batzuk eta ideal bat (razionalismoarena): maila honetan, biolentziaren aldekoak eta aurkakoak, biek esan daiteke bategiten dutela, [b] gizartearen erakunde eta antolera praktikoa bat, bere baldinkizunekin (Frantziako Errepublika, Espainiako Erresuma, Sobieten Errepublika).

Biolentziaren efikazia arazoa eta legitimitate-arazoa

Biolentziaren aldekoak, biolentzia legitimatzeko [a] mailan eramaten du errazena bere diskurtsua, J. Lockeren arrazoien tankeran edo: “porque es razonable y justo que yo tenga derecho a destruir aquello que me amenaza con la destrucción”. Adibidez: “demokrazia HAU ez da zinezko demokrazia, zeren eta...” Edo: “helburu hauxe du gure borrokak: tamalez indargintzaz bakarrik lor daiteke helburu hori”, eta jeneralean helburua ona edo onargarri samarra izaten dela, ideal demokratikoen arabera, apenas egoten da eztabaidatzerik. Askoz zailagoa edukitzen du [b] mailan bere burua legitimatzea: jomuga horretarako erabiltzen den biolentzia baliozkoa eta efikaza ere badela erakustea, eta beraz biolentzia positiboki ona dela. (Zailtasun honi konotazio moralik eman nahi izatea, aldiz, ikaragarria da, eta, nik uste, “biolentziaren kritiko” batzuek inkontzientziaz bakarrik erabil dezakete: bai bait dirudi, biolentzia zenbat handiagoa eta efikazagoa, efikazagoa eta moralagoa, epaitu beharko litzatekeela, hots, legitimoagoa: hau da, egunean polizia espainol bat hiltzea baino ehun hiltzea moralagoa litzateke!).

Biolentziaren kontrarioak, alderantziz, errealismoaren eta praktikotasunaren mailan izan behar luke errazena arrazoitzea (Estatuaren aparatxu guztia bere eskuetan dauka): horretarako aski luke, metodo demokratiko eta bakezkoak lor daitezkeela helburu haiek, erakustea (helburuak berak ukatzen ez badira behintzat). Erabili ere, batzuetan erabiltzen da arrazoi modu hori. Baina kuriozkoa zera gertatzen da hemen: ez dela nonbait askitzat ematen, biolentzia efikazia faltagatik edo, politikoki, kondentatzea; “demokratak” batez ere moraliki sentitzen du biolentzia kondenatu beharra eta kondenatzeko amorrazioa. Zergatik? Bere efikazia baino, biolentziak batez ere bere legitimitatea disputatzen diola, sentitzen duelako (“horko gizarte hori ez da razionalki eraikitako gizartea: nik eraikiko dut hori”). Biolentzia moraliki zilegi izan daitekeela pentsatzeko posibilitatea bera behar da, beraz, suntsitu, kontrara inork demokrazia inmorala kontsideratzeko posibilitatea nahi bada eliminatu.

Plastikoki esan: atzoko Marie Antoinette-ren borroaren gaurko interesik larriena, ongi aseguratzea da, orokor eta unibertsalki onar eta aitortu dadila itsu-itsu, esentzialki inmorala borroa izatea bera dela. Ez dakiola inondik beste borro bat berari agertu: ez dadila alegia inor borroterarako legitimatuta sentitu.

Predikari-gerra bat: gerra gerrari

Justu horregatixe, Estatu demokratikoarentzat inportantziarik handienekoa bilakatzen da guztiz potentziaztea bere moraltasunaren propaganda eta bestearen inmoralkeriarena (eginkizun honetan, Jainkoaren graziazko monarkietan teologia batek bezala, zerbitzu ederrak eskainiko ditu filosofia batek). Ezin du bere burua legitimatu, bestearen legitimitatea posible den bitartean: hau da, bestea arras deslegitimatatu beharrean dago. Nola deslegitimatatu? Berdinduz biolentzia eta irrazionalkeria, razionalitatea eta demokrazia. Eta hor gauzkazu hasierako puntuan berriro: predikatu beharra dago burdinez eta odolez sinesmena, beharrezkoa da sinets dadila sistemaren razionalitatean, etab.

[4: B] Planteamolde guzti hauetatik Mirande kanpoan gertatzen da: hori da Miranderen partikularitatea euskal pentsamenduan.

Oinarri komun dogmatikoa

Izan ere, esandako guztiaren azpian beti funtzionatzen ari dena, dogmatikoki, aldeko nola kontrako biolentziaren planteamenduotan, presupostu demokratikoak dira, hots, judu-kristauak. Azken finean ideal demokratikoak alderdi biek onartzen bait dituzte idealtzat: ideal judu-kristauak.

Baina presupostu horiekin erdiestea gehienez ere posible dena, da, “kasu honetan biolentzia ezinbestezkoa gertatzen zaigu, tamalez: sentitzen dugu”. (ETAk erabiltzen duen tonua gutxi gorabehera horixe izaten da bere komunikatu batzuetan). Sekula ez: “edozein kasutan ere, naturala eta ederra da borroka; ona da herri sano batentzat”.

Horregatik da zeharo desberdina funtsean, ETAn biolentziara eramango duen planteamendua eta Miranderena. (Luis M. Mujikak bere *Miranderen poesigintza*-n arrazoi guztiz errepikatzen duena da hori). Utz dezagun, bada, orain, biolentziaren aldeko demokrata, goazen aurrera kontrakoarekin.

Soma daitekeenez, Miranderen arrazoiketa azpian ere fede bat dago: zer den ona eta naturala gizakiarentzat nahiz herrientzat, zer izan behar duen historiak, etab. Eta berdin da demokra-

ten arrazoiketaren azpian, fedea dago: giza ontasun “naturallean”, eskubide “naturaletan”, etab. Are, bere burua hobeto aseguratzeko, sistemak, zentzu kritikoaren lekuan, fedea indartzen eta indartzen du, azkenean sistema osoa legitimatzen duena (teokrazia batean bezalaxe), fedea izateraino, ez arrazoiketa. Fedea demokrazian: demokrazia gizadiaren “sistema naturala” bezala ulertzen da. Orduan denak naturala dirudi demokrazian, gauzarik antinaturalenek ere: soldaduzkak, etab., edo Alderdi batek jartzea herri guztiaren Gobernu. Demokraziak orduan, grazia sakramentalak du bapatean lehengo polizia faxistak demokrazia bihurtzeko eta lehengo borrokari antifaxistak faxista.

Razionalitate irrazionala

Baina honekin paradoxa nahikoa bitxi batera heltzen gara: razionalismoari uko eginez, bizitzaren eta nahimenaren lehentasun aitortza irrazionalistatik abiatu den Mirande, askoz ere razionalagoa dela azken finean, abiatu razionalismotik egin duen, baina bere sistema osoa legitimatzeko lan guztia fedeari gomendatuz bukatzen duen demokrata baino. (Bigarren partean hobeto konkretatuko dugu hau). Utz dezagun oraingoz Mirande. Ortega y Gasset-ek aspaldi ohartarazia da demokrazia mendebaldarraz: historikoki begiratuta, fede hori demokrazia modernuan, XVIII. mendeko Ilustrazioan eta XIX. mendeko borroka liberaletan, razionalitatearen fedea zela barnagoan. Razionalitatean eta gizartearen eraketa arrazoizko batean sinesten zutelako, sinesten zuten demokrazian behialako iraultzaileek. Gaur, aldiz, demokraziaren uste onari eusten zion razionalismo klasikoak aspaldi porrot egin duenean, demokraziaren mito soilak jarraitu egiten du pietate publikoan eta propagandako liturgian, baina bere barne-kontraesanaren korapiloan harrapatuta geratzen da, Ortegak ohartarazten zuen eran in *El tema de nuestro tiempo*: “La fauna característica del presente es el naturalista que jura por el positivismo, sin haberse tomado jamás el trabajo de replantearse el tema que aquel formula; es el demócrata que no se ha puesto nunca en cuestión la verdad del dogma democrático. De donde resulta la burlesca contradicción de que la cultura europea actual, al tiempo que pretende ser la única racional, la única fundada en razones, no es ya vivida, sentida por su racionalidad, sino que se le adopta místicamente. El personaje de Pío Baroja, que cree en la democracia como se cree en la Virgen del Pilar, es, junto con

su precursor, el farmacéutico Homais, representante titular de la actualidad (...). El tradicionalista está de acuerdo consigo mismo. Cree en esas cosas místicas por motivos místicos. En todo momento puede aceptar el combate sin hallar dentro de sí vacilaciones ni reservas. En cambio, si alguien cree en el racionalismo como se cree en la Virgen del Pilar, quiere decirse que ha dejado, en su fondo orgánico, de creer en el racionalismo. Por inercia mental, por hábito, por superstición —en definitiva, por tradicionalismo—, sigue adhiriendo a las viejas tesis racionales, que exentas ya de la razón creadora, se han anquilosado, hieratizado, bizantinizado. Los racionalistas de la hora presente perciben de una manera más o menos confusa que ya no tienen razón...” (Bere buruari uko eginez, boluntarismoan itsu-itsu bukatzen duen razionalismo horretara, gerotxoago berriro itzuliko gara).

Kraskaturik arrazoizkotasun propioaren barnean, zalantza-
kor eta inseguru, demokrata horrek enpeinurik amorratuena erabiliko du “besteen” irrazionalkeria aldarrikatzen, bere barnekoaren estalki. Biolentzia, bistan da, irrazionala deklaratu du, biolento denak irrazionalak. Eta bost axola izango zaio, gutxi gorabehera gizadiaren historia guztia, bere historia propioa tartean, demokraziaren beraren jatorri historikoa, irrazionala deklaratu du badu horrela. Ezkutatu nahi duen bere oinarrizko barne-kontraesanaren arabera, gure demokrata zintzoa zentroko estremista bat bilakatuko da eta moderazioaren fanatiko bat. “Mediokrata” bihurtzen da.

Labirinto moraletatik planteamendu historiko eta politiko baterantz

[5] Kasu! Biolentzia demokrazian inmorala eta zuzengabekoa dela, esaten duen tesiari, guk Miranderekin aurrez aurre ipini nahi genion antitesia, ez da “biolentzia bidezkoa da demokrazian”, baizik eta, beharbada, biolentziaren eta demokraziaren arteko arazoa ez dela batere moral arazorik, bestelako asuntoren bat baino (ikusitako egin behar nolakoxea): alegia gizonaren historian, demokrazia sistema erlatiboki egoki bat besterik ez dela, beste sistema batzuen artean posibleetako bat, besteak baino ez moralagoa eta ez inmoralagoa berez. Abiapuntuko, beraz, demokraziak ez digu berak beste gabe ezer legitimatzen, ez deslegitimatu. Beste edozein sistema bezalaxe, bera izango dugu, kasuan-kasuan, aldian aldiko baldintzetan eta testuinguruan, legiti-matu beharrekoa.

Orduan perspektiba guztia aldatzen zaigu goitik beheraino gure gogoetan iharduteko, hau da, Miranderen logika ulertzeko. Orain bai, efikaziaren galderak burua zutitzen digu. Galdera jadanik ez da, biolentzia moralki zilegi ote den, ezpada, askatasun mugimendu batentzat bederen (abertzaletasunarentzat adibidez), biolentzia baliapide efikaza al den askatasuna lortzeko. Demokraziak ez du oinarri sakratu ukiezin baten balioa, gainerako dena haren arabera legitimatzeko eta deslegitimatzeko, ezpada bera dago kuestionaturik: esate baterako, zer balio du demokraziak independentzia lortzeko? (Independentzia nahi bada). Edo orokorki: nola baloratu gaurko demokrazia mendebaldarraren momentua historiaren kurtsuan? (Ez bait da ahaztu behar: Europak historia luzea du eta demokraziarena nahikoa llaburra da). Gizarte europarraren aitzinapen urratsa da, ala beherapenera eta dekadentziara jauzi bat, aldi berean dekadentziaren produktua bera ere?

Arazo hauek denak, berriro, ez zaizkigu (orain) berez interesatzen, baina Mirande bere errealismo guztiarekin ulertzeko. Eta Miranderen jarrera hauxe izan da: [a] *planteamendu teorikoan*: biolentzia eta demokrazia auzi moral horiek problema faltsuak eta soluzio gabeko problemak direla, zartagia kirtenetik daukarenentzat bakarrik interesanteak. Eta horien guztien iturburua, demokrazia sistema bezala gezurraren eta hipokresia kontsaktuaren sistema izatean dagoela, judu-kristautasun politikoan. *Planteamendu politikoan* beraz [b]: lehenengo, guk geuk, euskaldunok, ezingo dugu sekula askatasuna lortu demokratikoki. Bigarren, demokraziak ez digute sekula eman egingo gure askatasuna. Tesi bion oinarrian hirugarren bat dago, funtsean biok esplikatzen dituen eta [a]ra garamatzana. Eta da, Europa guztiari eta historiari begira, demokrazia bera, sistema ideal bat izatetik oso urruti, europar kulturaren eta tradizioaren desgraziamendu hutsa eta muin-galera gutzizkoa dela. Orduan, euskaldun abertzale baten kasuan behintzat, eta funtsean edozein europar “ez kristautu”rean, biolentzia demokraziaren kontra, ez bakarrik ez da ilegítimoa, baina kasik obligazio moral bat bihurtzen da. Hau da Mirandek Nietzsche eta Spenglerengandik orokorki daukana, bigarren partean astiroago ikustekoa.

¹ LARREA, J.M. (ed.) (1985): *Miranderen lan kritikoak*, 1985, 32 (aurrerantzean: lk eta or.).

² *Ib.*, 33

- ³ Ib., 32
- ⁴ Ib., 45
- ⁵ Ib., 47. Berton or. 104, PNVren politikaren kritika orokorra: “politique maladroite et incohérente, qui en fin de compte aura été funeste et pour le peuple et pour la langue basque”. Eta demokrazia frantsesaren parodia, Ib. 119-120. Puntu guztiok hemen ez daukagu garatzerik, seinalatzera soil mugatuko gara.
- ⁶ Ib., 43
- ⁷ Ib., 20
- ⁸ Ikus lk 31: “Mark Legasse-k dioenez, anarkhistak gara... Nire ustez, haatik, atzerritarrek dute anarkhismu galgarri hunen hazia gure baithan erein, Euskalerra elkharrtu eta indaritsu baten bildur zirelakotz”.
- ⁹ Ib., 62. Ikus baita ere berton or. 22-23
- ¹⁰ Ib., 62-63